

⁹ Πρόκειται για κατασκευή δυνατή με αγριελιά και καλάμι, που χωρά 20-25 κιλά. Το χρησιμοποιούσαν κυρίως στο μάζεμα της ελιάς και επίσης με αυτό άδειαζαν τις κάδες από τις ελιές γιατί λόγω της πλέξης του, άφηνε να φύγει η άλμη και συγκροτούσε τις ελιές. Βλ. Γ. Κουτσουκλένη, (2002). *Φθίνοντα επαγγέλματα. Παραδοσιακές καλλιέργειες*. Άμφισσα: Άγιος Γεώργιος, σελ. 96.

¹⁰ Το γαλίκι ήταν και αυτό πλεγμένο με αγριελιά ή λυγαριά και λίγο καλάμι. Έχει δύο μικρά χερούλια στο επάνω χείλος. Η χωρητικότητά του φτάνει στα 60 κιλά. Δύο γαλίκια μόνο μπορούσαν να φορτώσουν πάνω σε ζώο. Βλ. Γ. Κουτσουκλένη, (2002). *Φθίνοντα επαγγέλματα. Παραδοσιακές καλλιέργειες*. Άμφισσα: Άγιος Γεώργιος, σελ. 96.

¹¹ Βλ. Γ. Σπέης, (2000). *Τα λιωτρίβια και η ελιά στην Άνδρο*. Άνδρο: Αναπτυξιακή Άνδρου, σελ. 66-7.

¹² Ο Martineghi αναφέρει ότι το πάχος της μυλόπετρας δηλαδή η επιφάνεια τριβής δεν πρέπει να είναι 40 εκατοστά, όπως συνηθίζεται, αλλά μόνο 30 εκατοστά ή λιγότερο, γιατί βαριές και γρήγορες μυλόπετρες θρυμματίζουν τελείως τον πυρήνα και αναπτύσσουν υψηλή θερμοκρασία. Το πρόβλημα μεγαλώνει καθώς η ελαιοζύμη πολτοποιείται πλήρως και διαφεύγει μερικώς από τις ελαιοσπυρίδες-σφυρίδες κατά την διάρκεια της πίεσης. Βλ. Γ. Μπαλατσούρα, (1992). *Ελαιόλαδο, Σπορέλαια, Λίπη και Επιτραπέζια Ελιά*. Τόμος Α. Αθήνα: Μπαλτσούρα, σελ. 78.

¹³ Βλ. Γ. Μπαλατσούρα, (1992). *Ελαιόλαδο, Σπορέλαια, Λίπη και Επιτραπέζια Ελιά*. Τόμος Α. Αθήνα: Μπαλτσούρα, σελ. 77

¹⁴ Οι πληροφορίες δόθηκαν από τον Γκανιάτσο, ο οποίος είναι ο παπάς του οικισμού Άνω Σεργούλα και ιδιοκτήτης του αντίστοιχου ελαιοτριβείου στην Άνω Σεργούλα. Επίσης πληροφορίες δόθηκαν και από τον Μαμαρέλη ιδιοκτήτη του αντίστοιχου πέτρινου ελαιοτριβείου στα Πενταόρια.

¹⁵ Βλ. Γ. Μπαλατσούρα, (1992). *Ελαιόλαδο, Σπορέλαια, Λίπη και Επιτραπέζια Ελιά*. Τόμος Α. Αθήνα: Μπαλτσούρα, σελ. 102.

¹⁶ Βλ. Κ. Μαρίτσας, (1937). *Πρακτική ελαιουργία*. Αθήναι. σελ. 34-37 καθώς επίσης Κ. Κάσσης, (1980). *Λαογραφία της Μέσα Μάνης*. Τόμος Α. Αθήνα: Υλική Ζωή, σελ. 153-158.

¹⁷ Βλ. Α. Αλεξιάκης, (1998). *Το ελαιόλαδο και η παραγωγή του. Φύση και πολιτισμός*. Αθήνα: Σιδέρη, σελ. 70.

¹⁸ Βλ. Γ. Μπαλατσούρα, (1992). *Ελαιόλαδο, Σπορέλαια, Λίπη και Επιτραπέζια Ελιά*. Τόμος Α. Αθήνα: Μπαλτσούρα, σελ. 112.

¹⁹ Βλ. Α. Αλεξιάκης, (1998). *Το ελαιόλαδο και η παραγωγή του. Φύση και πολιτισμός*. Αθήνα: Σιδέρη, σελ. 46.

²⁰ Βλ. Γ. Κουτσουκλήνη, (2002). *Φθίνοντα επαγγέλματα. Παραδοσιακές καλλιέργειες*. Άμφισσα: Άγιος Γεώργιος.

²¹ Βλ. Γ. Μπαλατσούρα, (1992). *Ελαιόλαδο, Σπορέλαια, Λίπη και Επιτραπέζια Ελιά*. Τόμος Α. Αθήνα: Μπαλτσούρα, σελ. 84. Επίσης λεπτομερείς πληροφορίες δόθηκαν από την Κ. Μητσομπόνου, υπεύθυνη στο συνεταιριστικό ελαιοτριβείο της Ιτέας.

²² Οι πληροφορίες δόθηκαν από το δικηγόρο Ζαφείρη Ζαφειρόπουλο, ιδιοκτήτη του παλιότερου ελαιοτριβείου της Άμφισσας, το οποίο ξεκίνησε τη λειτουργία του το 1862 και δούλεψε μέχρι το 1960.

²³ Βλ. Α. Αλεξιάκης, (1998). *Το ελαιόλαδο και η παραγωγή του. Φύση και πολιτισμός*. Αθήνα: Σιδέρη, σελ. 86.

²⁴ Βλ. Γ. Μπαλατσούρα, (1992). *Ελαιόλαδο, Σπορέλαια, Λίπη και Επιτραπέζια Ελιά*. Τόμος Α. Αθήνα: Μπαλτσούρα, σελ. 129.

²⁵ Βλ. Δ. Σαρακωμένος, (1930). *Η Ελληνική Ελαιία*. Τόμος Β'. Αθήνα: Γεωπονική Σχολή Αθηνών.

²⁶ Βλ. Γ. Μπαλατσούρα, (1992). *Ελαιόλαδο, Σπορέλαια, Λίπη και Επιτραπέζια Ελιά*. Τόμος Α. Αθήνα: Μπαλτσούρα, σελ. 128.

²⁷ Οι πληροφορίες δόθηκαν από τη Π. Πασαλιμανιώτη και από τον Λ. Κονιάκο.

Τα σημαντικότερα οικιστικά σύνολα του Νομού Φωκίδας διαμορφώθηκαν και αναπτύχθηκαν γύρω ή κοντά στον Ελαιώνα της Άμφισσας ή παραθαλάσσια. Σε αυτό συνέβαλε η χωρική οργάνωση της παραγωγής της ελιάς που απαιτούσε την άμεση σχέση καλλιέργειας, παραγωγής και διάθεσης της ελιάς και του λαδιού, καθώς η δυσχερής οδική συγκοινωνία μέσα από τα βουνά, δεν άφηνε περιθώρια μεγάλης οικιστικής ανάπτυξης σε αυτά. Επιπροσθέτως, οι ορεινοί όγκοι, κατοικούνταν από νομάδες κτηνοτρόφων που μετακινούνταν συνεχώς.

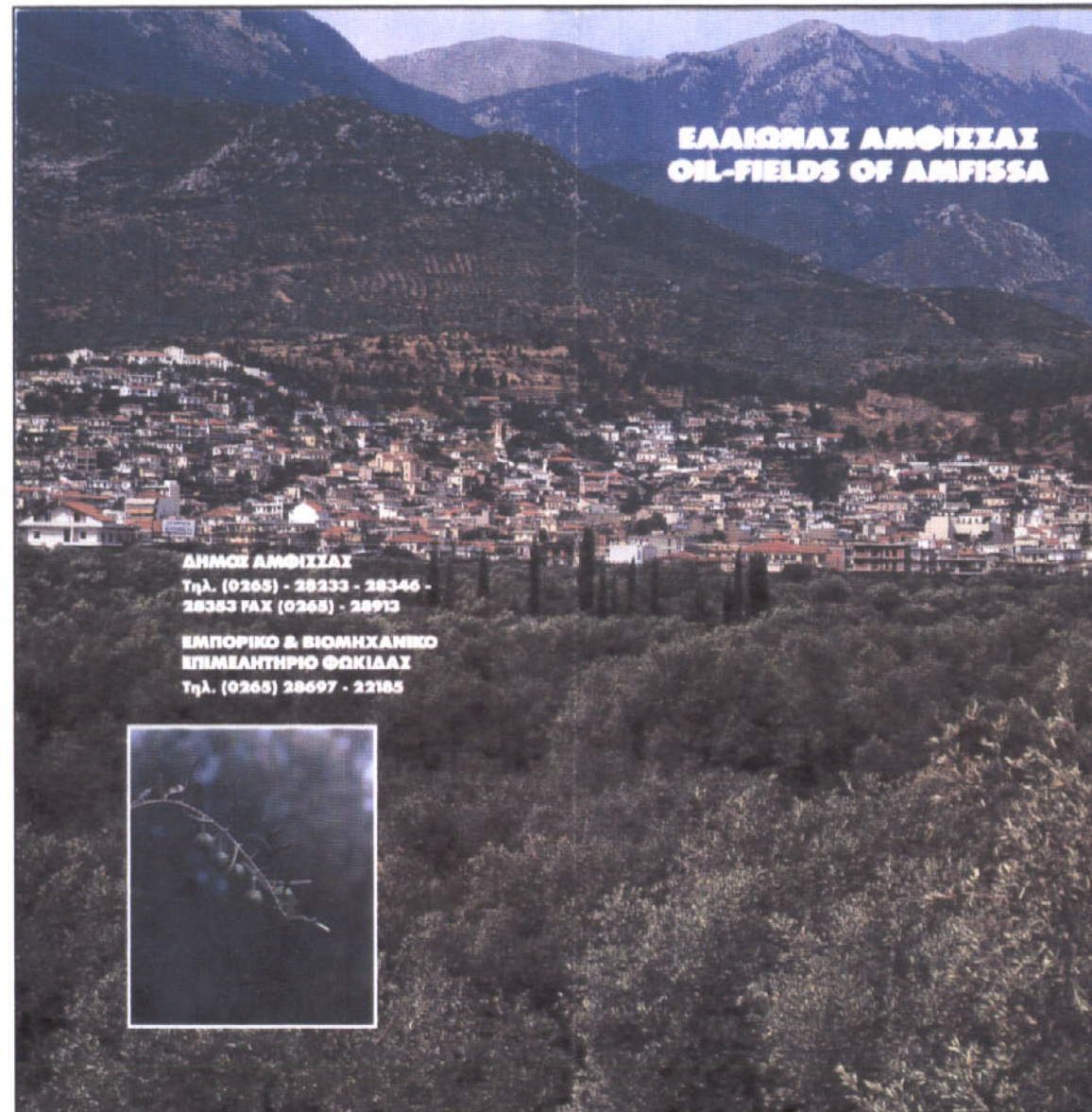
Τα βασικά παραγωγικά-οικιστικά κέντρα βρίσκονται στο πεδινό τμήμα γύρω από τον ελαιώνα της Άμφισσας (Δελφοί, Χρισσό, Άμφισσα, Ιτέα) και στη παραθαλάσσια ζώνη (Γαλαξίδι, Ερατεινή, Πάνορμο) καθώς και στην άμεση ημιορεινή-ορεινή ζώνη (Πεντάορια, Τολοφώνα, Άνω Σεργούλα, Ευπάλιο). Η αγροτική παραγωγή¹ στους οικισμούς αυτούς στηρίζεται κυρίως στην καλλιέργεια της ελιάς και της παραγωγής ελαιόλαδου.

Η διακίνηση των προϊόντων γίνονταν στους οικισμούς γύρω από τον ελαιώνα, ιδιαίτερη δε άνθηση επέδειξαν οι οικισμοί που χτίστηκαν πάνω στη θάλασσα και είχαν άμεση σχέση με το λιμάνι του Πειραιά.

2.1 Άμφισσα.

Η Άμφισσα² αποτελεί συγκοινωνιακό κόμβο της περιοχής. Είναι χτισμένη στους πρόποδες της Γκίωνας και βρίσκεται στο βάθος του ομώνυμου ελαιώνα. Στον Πausανία αναφέρεται ως ένα από τα κέντρα των Οζολών Λοκρών και διατήρησε το όνομά της ως τον 7^ο αιώνα.

Η πόλη καταστράφηκε τον 10^ο αιώνα από επιδρομές των Βουλγάρων, ενώ εμφανίζεται την ίδια εποχή, με το όνομα Σάλωνα³. Τα επαγγέλματα που άνθησαν στην Άμφισσα στο πρόσφατο παρελθόν υπήρξαν πολλά.

*Εικόνα 2.1: Η
Άμφισσα.
Πηγή: Δήμος
Άμφισσας*

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Τα κυριότερα ήταν: τσαρουχάδες, κουδουνάδες⁴, ταμπάκηδες⁵, σχινάδες και ελαιοτριβείς.

Κατά την τουρκοκρατία η Άμφισσα θεωρείται το τέταρτο σπουδαιότερο κέντρο δεντροκαλλιέργειας ελιάς με 100.000 ελαιόδενδρα⁶ σε 16.000 στρέμματα (πίνακας 1)⁷ και μέση ετήσια παραγωγή 1.250.000 οκάδες (1.600.000 κιλά), μετά την Κρήτη την Πελοπόννησο (με 3,5 εκ. οκάδες) και την Αθήνα.

Άγγλοι περιηγητές⁸ στις αρχές του 1800 γράφουν ότι <<εις την διοίκηση των Σαλώνων υπήγοντο 32 κωμοπόλεις και χωριά, ότι είχε πληθυσμόν 13 χιλιάδων κατοίκων και 800 οικίας, εξων αι πεντακόσσιαι Χριστιανικά. Τα κυριότερα προϊόντα των Σαλώνων τότε ήσαν ελαιαί, έλαιον, δέρματα, μαλλιά, κρασί και βαμβάκι, το οποίον ήτο εκλεκτής ποιότητος>>.

Εικόνα 2.2: Δήμος Άμφισσας
Πηγή: Δήμος Άμφισσας

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Επαρχίες	Ελιές (χιλιάδες στρέμματα)
Καλαμών/Μεσσήνης	51
Λακεδαίμονος	47
Κυνουρίας	34
Μεγαρίδος/Αιγίνης	27
Κορίνθου	24
Αττικής	19
Παρνασσίδος	16
Καρυστίας	10
Σκοπέλου	10
Πατρών	8
Αιγιαλείας	8
Ερμιονίδος/Σπετσών	8
Νάξου	8
Τροιζηνίας/Υδρας	6
Άνδρου	6
Επιδαύρου Λιμ	6
Λεβαδειάς	5
Μεσολογγίου	5
Μήλου	3
Τριφυλίας	3
Πυλίας	3
Χαλκίδος	2
Ηλείας	2
Ναυπλίας	2
Θήρας	2
Θηβών	1
Ξηροχωρίου	1
Φθιώτιδος	1
Δωρίδος	1
Λοκρίδος	1

Πίνακας 2.1: Καλλιέργειες στην Ελλάδα το 1860.
 Πηγή: Στατιστική της Γεωργίας, 1864 και Δ.Κ. Ψυχογιός, 1994.

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Τριχωνίδος	1
Βονίτσης/Βάλτου	1
Μεγαλοπόλεως	1
Ολυμπίας	1
Τήνου	1
Σύνολο Βασιλείου	326
Πελοπόννησος	205
Στερεά	91
Νησιά	30

Ο περιηγητής Δεδουέλ, μάλιστα θαύμασε το <<μέγεθος των ελαιοδένδρων και τον εύγεστον καρπόν των, ιδίως τας καλυμβάδας ελαίας των κάδων, αιτίνες ήσαν περιζήτηται και είχαν την τιμήν να παρατίθενται εις την τράπεζαν του Σουλτάνου. Εκλήθησαν δε κολυμβάδες, επειδή κολυμβούν διαρκώς εις την άρμην>>⁹. Ο Ολλάνδ γράφει ότι κατά το 1805 η ετήσια εξαγωγή των Σαλώνων υπολογίζεται στα 5.000 βαρέλια ελαίου, ενώ ο Λήκ γράφει ότι το ολικό εξαγόμενο ποσό ελαιόκαρπου ανερχόταν στα 1.250.000 οκάδες.

Ο ιστορικός Ασδραχάς¹⁰ αναφέρει ότι στα Σάλωνα, λόγω της μεγάλης παραγωγής των ελαιών, κατά την τουρκοκρατία είχαν αναπτυχθεί έντονα φαινόμενα τοκογλυφίας. Οι χωρικοί για να αντεπεξέλθουν στη φορολογία των κοτζαμπάσηδων αναγκάζονταν να συνάψουν δάνεια με υπερβολικό τόκο (ο τόκος κυμαινόταν από 6% ως 15% με επικρατέστερο το 12%). Το 1860 τα ελαιόδεντρα του ελαιώνα διπλασιάζονται σε 200.000 ελαιόδεντρα, για να φτάσουν σήμερα να απαριθμούν τα 850.000 σε 16 χιλιάδες στρέμματα¹¹.

Μέρος του ελαιώνα της Άμφισσας που ανήκε στα εθνικά κτήματα υποθηκεύτηκε για τα δάνεια¹² που είχε πάρει η Ελλάδα το 1824 και το 1825 από την Αγγλία. Το γεγονός αυτό αδρανοποιούσε κάθε κίνηση αποκατάστασης ακτημόνων, και αγωνιστών, αλλά και πιθανότητας δυνατότητας να αυξήσει το κράτος τα εισοδήματά της.

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Επαρχίες	Ιδιότητα (χιλιάδες οκάδες)	Εθνικά και εθνι- ιδιοκ. (χιλιάδες οκάδες)	Σύνολο (χιλιάδες οκάδες)	Εθν./ Σύνολο %
Λακεδαίμονος	665,0	85,9	750,9	
Καλαμών/Μεσσήνης	565,7	246,0	811,7	
Κυνουρίας	541,0	0,0	541,0	0,0
Μεγαρίδος/Αιγίνης	439,0	0,0	439,0	0,0
Αττικής	299,0	4,5	303,5	1,5
Κορινθίας	281,0	101,3	382,3	26,5
Παρνασσίδος	195,0	55,5	250,5	22,2
Καρυστίας	166,5	0,0	165,5	0,0
Σκοπέλου	166,5	0,0	165,5	0,0
Νάξου/Πάρου	128,8	0,0	129,1	0,2
Πατρών	126,0	3,5	129,5	2,7
Αιγιαλείας	125,0	1,0	126,0	0,8
Σπετσών	121,2	12,0	133,2	9,0
Τροιζηνίας	96,0	3,0	99,0	3,0
Άνδρου	95,0	0,0	95,0	0,0
Λεβαδειάς	83,6	0,0	83,6	0,0
Επιδαύρου Λιμ	77,0	25,3	102,3	24,7
Μεσολογγίου	74,0	3,1	77,1	4,0
Πυλίας	48,0	18,1	66,1	27,3
Μήλου	42,3	0,0	42,3	0,0
Χαλκίδος	33,3	0,3	33,6	0,7
Τριφυλίας	26,0	18,6	44,6	41,7
Θήρας	26,0	0,0	26,0	0,0
Ηλείας	24,9	2,1	27,0	7,6
Ναυπλίας	21,5	6,1	27,6	22,1
Ξηροχωρίου	21,5	0,0	21,5	0,0
Τήνου	16,3	0,0	16,3	0,0

Πίνακας 2.2 :
 Παραγωγή Λαδιού στην
 Ελλάδα το 1860.
 Πηγή: Στατιστική της
 Γεωργίας, 1864 και Δ.Κ.
 Ψυχογιός, 1994.

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Φθιώτιδος	15,0	0,0	15,0	0,0
Λοκρίδος	17,5	0,0	17,8	1,7
Τριχωνίδος	14,5	7,5	22,0	34,1
Δωρίδος	14,0	1,4	15,4	9,1
Θηβών	10,5	0,0	10,5	0,0
Βονίτισης/Βάλτου	8,0	0,4	8,4	4,2
Μαντινείας	8,0	0,0	8,0	0,0
Ναυπάκτου	5,7	0,0	5,7	0,0
Ολυμπίας	1,7	10,1	11,8	85,6
Μεγαλοπόλεως	1,6	6,1	7,7	79,1
Γόρτυνος	0,7	1,2	1,9	63,2
Ευρυτανίας	0,4	0,0	0,4	0,0
Σύνολο Βασιλείου	4.293,2	608,7	4.901,9	12,4
Πελοπόννησος	2.730,3	540,0	3.270,3	16,5
Στερεά	1.088,0	68,4	1.156,4	5,9
Νησιά	474,9	0,3	475,2	0,1

Στο τέλος του 19^{ου} αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}, στην πόλη της Άμφισσα υπήρχαν έξι¹³ ελαιοτριβεία:

- του Η. Ζαφειράκη, το οποίο κατασκευάστηκε το 1862.
- του Γάτου, το οποίο κατασκευάστηκε μεταξύ 1870-1880.
- του Δενιόζου, το οποίο κατασκευάστηκε μεταξύ 1870-1880.
- των Γάτου-Ασημακόπουλου, κατασκευής του 19^{ου} αιώνα.
- των Τραχανά-Αβραμίκου, κατασκευής του 1920.
- της Ηλεκτρικής εταιρείας, κατασκευής μεταξύ 1927-1930.

Πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι οι περισσότεροι Σαλωνίτες ακόμα και σήμερα έχουν ένα κομμάτι γης με ελιές, για να τους εξασφαλίζει το λάδι της χρονιάς. Στο κατώι των σπιτιών έχουν αποθηκευτικό χώρο στον οποίο μεταφέρουν τις ελιές που μαζεύουν, στη συνέχεια τις διαλέγουν και τις ξεχωρίζουν άλλες για βρώσιμες και άλλες για λάδι.

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Το λάδι που βγάζουν από τα ελαιοτριβεία το αποθηκεύουν σε κιούπια ή σε μεταλλικά δοχεία. Γύρω στο 1960 δημιουργήθηκαν άλλα τρία ελαιοτριβεία στην πόλη της Άμφισσας:

- του συνεταιρισμού της Άμφισσας,
- του Κόκκινου.
- των Κατσαγούνου-Μπήτου
- και το 2008 το ελαιοτριβείο του Αλέκου Λιανουλόπουλου

2.2. Ο κάμπος της Άμφισσας.

Στην κοιλάδα της Άμφισσας υπάρχουν αρκετά χωριά και κωμοπόλεις που ζουν από την καλλιέργεια της ελιάς. Ο ελαιώνας επεκτείνεται βόρεια από την Άμφισσα και το χωριό Ελαιώνας, ανατολικά από το Χρισσό και τους Δελφοί, δυτικά από τα χωριά Άγιος Γεώργιος, Άγιος Κωνσταντίνος και το Σερνικάκι και φθάνει νότια ως το Κρисяϊκό κόλπο που είναι η Κίρρα και η Ιτέα.

Την κοιλάδα του ελαιώνα τη διαρρέει ο Ύλαιθος ποταμός¹⁴ που κατεβαίνει από την Γκίωνα και ο Πλειστός που κατεβαίνει από τον Παρνασσό. Την άνοιξη λιώνουν τα χιόνια από τα βουνά και ποτίζουν όλη την κοιλάδα των ελαιών.

Το χειμώνα τα πράγματα ήταν δύσκολα, μόλις οι αγρότες καταλάβαιναν ότι θα κατεβάσει ο Κολοβατιανός ή η Σκίτσα, <<...έπαιρναν το ξυνάρι τους, το φανάρι τους, κάποιο αδιάβροχο ή κάπα, αλλά και το μαχαίρι τους ή το κουμπούρι τους και κατέβαιναν να υποδεχθούν την κατεβασιά.

Ήταν ηρωική η προσπάθεια τους, αφού στις περισσότερες φορές στρέφανε τη ροή του νερού προς το κτήμα τους, στο "δέμα" τους, χρησιμοποιώντας το κορμί τους..... Αρκετούς φόνους διηγούνται οι παλιότεροι, που έγιναν γιατί κάποιος πήγε να κλέψει ή να διεκδικήσει το νερό>>¹⁵.

Εικόνα 2.4 Ο κάμπος της Άμφισσας.
Πηγή: Νομαρχία Φωκίδας

Εικόνα 2.5: Αεροφωτογραφία
Σερνικάκιου και μέρος του ελαιώνα.
Πηγή: Διεύθυνση Γεωργίας.

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Ο Δήμος Άμφισσας είχε δικαίωμα στο νερό που κατέβαζε η Σκίτσα κατά 100%, ενώ σε αυτό του Κολοβατιανού είχε δικαίωμα από τις 5 το απόγευμα μέχρι το πρωί της επόμενης, γιατί την ημέρα το χρησιμοποιούσαν προνομιακά ο Ελαιώνας (Τοπόλια). Η διαχείριση του νερού γινόταν από τους νεροκράτες-Υδρονομείς, οι οποίοι είχαν αγοράσει το νερό σε δημοπρασία και το διέθεταν σε όποιον πλήρωνε.

Στους οικισμούς του κάμπου της Άμφισσας συναντούμε τον Άγιο Γεώργιος, ένα μικρό χωριό νοτιότερα της Άμφισσας, σε απόσταση 2 χιλιομέτρων, έχει έκταση 3 χιλιομέτρων, βρίσκεται σε υψόμετρο 240 μέτρων και έχει (σύμφωνα με την απογραφή του 2001) 115 κατοίκους¹⁶ κατά το πλείστον γεωργούς που ασχολούνται με την καλλιέργεια της ελιάς.

Τον Άγιο Κωνσταντίνο (Σεργούνι)¹⁷, ο οποίος βρίσκεται σε μικρή απόσταση νοτιοανατολικά στην άκρη του ελαιώνα, σε υψόμετρο 180 μέτρων με πληθυσμό 56 κατοίκους (σύμφωνα με την απογραφή του 2001) οι οποίοι ασχολούνται με την καλλιέργεια της ελιάς και έχει έκταση 3 χιλιομέτρων. Σε κανένα από τα δύο χωριά δεν υπήρχε ελαιοτριβείο, η παραγωγή του λαδιού γίνονταν από τα ελαιοτριβεία της Άμφισσας ή του Σερνικακίου.

Ο Ελαιώνας (Τοπόλια) είναι ένα γραφικό χωριό με άφθονα πηγαία νερά, βρίσκεται σε υψόμετρο 320 μέτρων, έχει έκταση 37 χιλιομέτρα και έχει πληθυσμό 478 κατοίκους, οι οποίοι ασχολούνται και αυτοί με την καλλιέργεια της ελιάς. Τα σπίτια είναι μικτά, το ισόγειο είναι με πέτρα ενώ ο πρώτος όροφος με πλίνθα.

- Έχει συνεταιριστικό ελαιοτριβείο το οποίο κατασκευάστηκε το 1955 πάνω σε απομεινάρια άλλου πέτρινου κτιρίου, δίπλα σε άφθονη πηγή με νερό.

*Εικόνα 2.7: Το Χρισσό με το
Κρυσταίκο πεδίο.
Πηγή: Αρχείο Τ. Φρετζαλά.*

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Το Σερνικάκι βρίσκεται σε απόσταση 5 χιλιομέτρων από την Άμφισσα και 8 χιλιόμετρα από την Ιτέα, ενώ μόλις 1 χιλιόμετρο απέχει από τον κεντρικό δρόμο Άμφισσας-Ιτέας. Είναι κτισμένο δυτικά της κοιλάδας, σε έκταση 10 χιλιομέτρων, με πληθυσμό 394 κατοίκους. Τα σπίτια είναι πλινθόκτιστα και έχει ανηφορικά δρομάκια. Οι Σερνικακιώτες είναι κτηματίες με μεγάλη παραγωγή ελιών. Δύο ελαιοτριβεία λειτούργησαν τον 20^ο αιώνα:

- το εταιρικό ελαιοτριβείο του Παυλοστάθη κατασκευής 20^{ου} αιώνα,
- το συνεταιριστικό ελαιοτριβείο το οποίο κατασκευάστηκε το 1985.

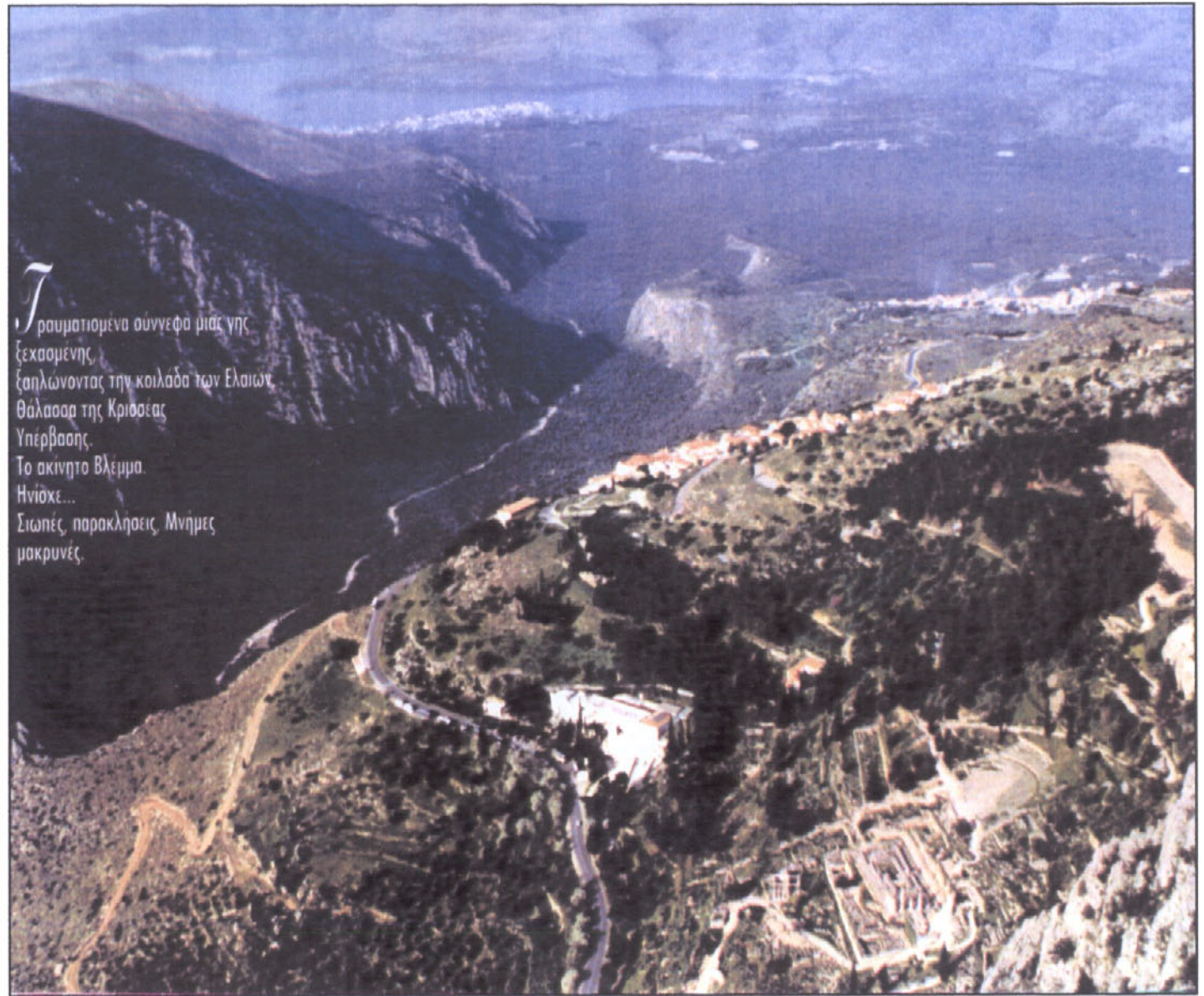
Οι οικισμοί του κάμπου της Άμφισσας άνθισαν στηριζόμενοι στην καλλιέργεια της Σαλωνίτικης ελιάς. *«Ο κάμπος των Σαλώνων είναι ολίγας πλήν καρποφόρος.....αι οι ελαιές του είναι από τέσσαρες σειρές: κολυμβάτες, στραβομούτες, κοθραΐκες, πατριναΐκες.*

Οι κολυμβάτες είναι περισσότερες, διατί καρπούν περισσότερον και χρησιμεύουν και δια φαγή και χύνουν και λάδι. Οι στραβομούτες ολιγότερον καρπόν, χύνουν λάδι ένα τέταρτο περισσότερον. Οι κοθραΐκες είναι και αυτές ολίγες και ολίγος ο καρπός τους, το λάδι τους είναι το καλύτερον, όπου φυλάττουν δια τροφήν είδικην τους οι εντόπιοι.

2.3 Χρισσό.

Το Χρισσό πήρε το όνομά του από την αρχαία πόλη Κρίσα¹⁸, λείψανα της οποίας σώζονται ακόμα. Ο οικισμός είναι απόλυτα ενταγμένος στο τοπίο με παραδοσιακά κτίρια, γι'αυτό έχει χαρακτηριστεί ως παραδοσιακός οικισμός¹⁹ μαζί με το Γαλαξίδι και τους Δελφούς.

*Εικόνα 2.6: Το Δελφικό Τοπίο.
Πηγή: Νομαρχία Φωκίδας*

Τραυματισμένα συννεφά μιας γης
ξεχασμένης
ξηλώνοντας την κοιλάδα των Ελαιών
θάλασσα της Κρισσέας
Υπέρβασης.
Το ακίνητο βλέμμα.
Ηνίοχε...
Σιωπές, παρακλήσεις, Μνήμες
μακρινές.

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Απλώνεται σε 35 χιλιόμετρα και έχει πληθυσμός, σύμφωνα με την απογραφή του 2001, 1.030 κατοίκους²⁰. Η δόμηση στο Χρισσό είναι πυκνή και ο οικισμός διαθέτει περισσότερα από ένα κέντρο.

Οι κατοικίες είναι λιθόκτιστες ή πλινθόκτιστες, μονόροφες και διώροφες. Οι στέγες είναι με κεραμίδια και διαθέτουν εξωτερικά χαγιάτια και εξώστες. Οι κάτοικοι ασχολούνταν ιδιαίτερα με την καλλιέργεια της ελιάς ήταν κτηματίες, και είχαν όλοι σχεδόν στις οικίες τους αποθήκες ιδιωτικές για τις ελιές και το λάδι της χρονιάς.

Πέντε ελαιοτριβεία αναπτύχθηκαν και εξελίχθηκαν στον οικισμό:

- το ελαιοτριβείο του Πολίτη κατασκευής 19^{ου} αιώνα, πλινθόδομητο. Αγοράστηκε το 1916 από την οικογένεια του Δημητρίου,
- το καλογερικό ελαιοτριβείο πλίνθινης κατασκευής του 19^{ου} αιώνα, το συνεταιριστικό ελαιοτριβείο πλίνθινης κατασκευής του 20^{ου} αιώνα, της Μονής Προφήτη Ηλία²¹,
- και το σύγχρονο ελαιοτριβείο του Σταυριανού κατασκευής του 1971.

2.4 Δελφοί.

Ο οικισμός των Δελφών²² (Καστρί), βρίσκεται ανατολικά του ελαιώνα και λίγο πιο δυτικά από την αντίστοιχη αρχαία πολιτεία και το μαντείο. Βρίσκεται σε υψόμετρο 450 μέτρων, απλώνεται σε έκταση 38 χιλιομέτρων και έχει πληθυσμό σύμφωνα με την απογραφή του 2001, 2.481 κατοίκους²³.

Στο μαντείο κατέφθαναν από όλη την Ελλάδα και την Ανατολή ικέτες με πλούσια αφιερώματα. Ο πλούτος άλλαξε την άγρια όψη των βράχων του Παρνασσού και τους έκανε πηγή φωτός και κέντρο πολιτισμού για πολλούς αιώνες.

*Εικόνα 2.8: Η Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ) Φωκίδας.
Πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ.*

